

Engels'in sosyalist feminizm açısından güncelliği ve anlamı

Yazar: Mercedes Trimarchi

Çeviri: Kaan Gündeş

İlk defa İşçilerin Uluslararası Birliđi - Dördüncü Enternasyonal'in *Correspondencia Internacional* (Uluslararası Haberleşme) isimli dergisinin Kasım 2020 sayısında yayımlanmıştır.

***

Sosyalist feminizm üzerine düşündüğümüzde Engels'in *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* çalışması vazgeçilemez bir kitap olarak karşımıza çıkıyor. Bu kitapta Engels, daha önce eşi benzeri görülmemiş bir açıklıkla, kadınların ezilmesinin doğal veya dinsel bir fenomen olarak açıklanamayacağını tartışır. Aksine bu ezilmişliğin kökeni tarihsel ve toplumsaldır ve özel mülkiyetin ortaya çıkışı ve partiyarkal aile yapısının konsolide olmasıyla ilişkilidir. Engels'in doğru ve hala güncelliğini koruyan önermeleri patriyarkal baskı ile kapitalist sömürünün nasıl aynı paranın iki yüzü olduğunu ve insanlığın yarısından fazlasını etkilediğini anlamamıza yardımcı olur.

Engels, Lewis Morgan'ın antik toplumlar üzerine yazdığı kitaba dair yakın çalışma dostu Marx'ın kaleme aldığı detaylı eleştirel elyazmalarını keşfedip incelemeye başladığında, Karl Marx'ın ölümünün üzerinden bir sene geçmişti. Lewis Morgan neredeyse kırk yıl boyunca ilkel topluluklar içindeki akrabalık ilişkileri üzerine çalışmalar gerçekleştirmiş olan Amerikalı bir araştırmacıydı.

64 yaşındaki Engels, Morgan'ın kitabının tarihin materyalist kavranışını doğruladığına ikna olarak, Morgan'ın kitabındaki verileri, Marx'ın vardığı sonuçları ve kendi araştırmalarını derleyen bir eser kaleme almaya karar verdi. Böylece *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* [1] doğmuş oldu. Kitapla birlikte doğan, aynı zamanda ilkel komünizmden özel mülkiyet temelli sınıflı toplumun kuruluşuna dek insanın gelişiminin farklı aşamalarının bilimsel analiz yöntemi idi.

Annelik haklarının kaybı, kadınların tarihsel bir yenilgisiydi

Engels, on sekizinci yüzyıl felsefesinin yaydığı en saçma görüşlerden birisinin, toplumların kökeninde kadınların erkeklerin kölesi olması olduğunu öne sürer. Buna karşılık oluşturacak şekilde, Engels "barbarlığın aşağı, orta ve hatta kısmen yukarı aşamalarında olan bütün yabanilerin arasında ve bütün kabilelerde, kadınlar yalnızca özgür değiller ama aynı zamanda itibar sahibiler" diye yazar. [2]

İlksel topluluklarda bütün insanlar çalışmak zorundaydı çünkü çalışmamayı göze alamazlardı, zira şartlar hayatta kalmak için uygun değildi. Cinsiyetler ve yaşlar arası bir görev dağılımı söz konusu olsa da, bir cinsiyetin bir diğeri üzerindeki egemenliğine yer yoktu. Herkes kendinden sorumluydu ve kişiler, mallarını ürettikleri araçlarının sahipleri idi. Kadın ve erkek çocuklar onları doğuran annelere aitti. Bu toplumlarda devlet, özel mülkiyet yoktu. Bunlar yerine kolektif mülkiyet vardı ve cinsiyete dayalı ilişkiler, süreklilik ve eş sayısı açısından farklılık gösteriyordu. Bu tip toplumsal örgütlenmeler, ilkel komünizm olarak karakterize edildi.

Göçmen topluluklarının ortaya çıkışıyla köylerdeki ilk yerleşimlerin oluşmaya başlamasının arasında binlerce sene geçti. Bu uzun dönem süresince birçok keşif ve önemli teknik ilerlemeler gerçekleşti. Bu gelişmeler mallar ile yiyeceklerin üretiminin artmasına katkı sağladı ve böylece üretim araçlarına sahip olan erkeklerin elinin altında olacak olan önemli bir artı değer yaratıldı. Bu yolla cinsiyetler arası eşitlik yok edildi. Bu dönüşümü resmiyete kavuşturmak için

sadece bir organizasyon ve toplumsal egemenliğin aracı olarak devlet ortaya çıkmakla kalmadı, aynı zamanda erkek mülk sahiplerinde vücuda gelecek şekilde “meşru soy sop” üzerinden miras hakkı da kurumsallaştı. Bu uğurda annesoyluluk yok edildi ve kadın ve erkek çocuklar babaya ait oldu.

Engels bu bağlamda şöyle yazar:

“Analık hukukunun yıkılışı, kadın cinsinin büyük tarihsel yenilgisi oldu. Evde bile, yönetimi elde tutan erkek oldu; kadın aşağılandı, köleleşti ve erkeğin keyif ve çocuk doğurma aracı haline geldi. Kadının özellikle Yunanların kahramanlık çağında, sonra da klasik çağda görülen bu aşağılanmış durumu, giderek süslenip püslendi, aldatıcı görünümlere sokuldu, bazen yumuşak biçimler altında saklandı; ama hiçbir zaman ortadan kaldırılmadı.” [3]

İnsanlığın gelişiminin her aşaması, bir aile yapılanması türüyle paralel ilerler

Bugün farklı aile tiplerinden söz etmek son derece olağan, zira genel olarak toplumun tarih boyunca değiştiği kabul ediliyor. Ne var ki bu, iki yüzyıl önce iddia etmesi kolay bir argüman değildi. İnsanlık tarihinin bu bilimsel ve materyalist açıklanışını büyük ölçüde Marx ile Engels’in katkılarına borçluyuz. Morgan’ın kitabını temel alarak ve başka araştırmacıların katkılarını da dikkate alarak bu ikili, farklı toplumların nasıl evrim geçirip geliştiğinin bir açıklamasını sunabildiler. 1860’a dek ailenin veya dinsel olmayan cinsel etkileşimli ilişkilerin evrimine dair herhangi bir açıklama mevcut değildi.

“1860’lı yıllara kadar, bir aile tarihi sorunu söz konusu olamazdı. Bu alanda, tarih bilimi, henüz tamamen Musa’nın beş kitabının (Pentateuque) etkisi altındaydı. Bu kitaplarda, öbür kaynaklarda olduğundan çok daha ayrıntılı bir biçimde anlatılan ataerkil aile biçimi, yalnızca en eski aile biçimi olarak kabul edilmekle kalmıyor, ayrıca — çok-eşlilik (polygamie) bir yana bırakılırsa —

günümüzün burjuva ailesiyle özdeş sayılıyor, bir tutuluyordu.” [4]

Tarihsel materyalizmin katkıları sayesinde toplumun farklı gelişim aşamalarına tekabül eden farklı aile tiplerinin olduğu gösterilebildi.

“Yabanılığa, grup halinde evlilik; barbarlığa, iki-başlı-evlilik; uygarlığa da eşaldatma ve fuhuşla tamamlanan tek-eşlilik karşılık düşüyor. Barbarlığın yukarı aşamasında, iki-başlı evlilikle tek-eşlilik arasında, köle kadınların erkeklere uyruklığı ve çok-karlılık sıkışır.” [5]

Yeni unsurların, araçların ve keşiflerin ortaya çıkışı niteliksel bir değişimi beraberinde getirdi. Sadece malların üretiminde bir yükseliş olmadı ama aynı zamanda toplumun örgütlenme biçimi değişti, onun tüm kurumlarının devrimci bir dönüşümü söz konusu oldu ve aile de bu kurumlara dahildi.

Patriyarkal aileye son verilmesi ve kadının ev içi kölelikten özgürleşmesi

İlkel komünizm sırasında, kadın ve erkek çocuklarıyla birlikte birçok konjugal çift mevcuttu ve evin yönetimi kadının üzerindeydi. Evin içinde sürdürülen faaliyet, erkeklerin üstlenmiş oldukları gıda sağlama faaliyeti kadar değerli görülüyordu. Bu cinsiyet temelli iş bölümü bir cinsiyetin diğerini aşağılaması veya ezmesi anlamını taşıyordu; iki faaliyet türü de eşit oranda saygı görüyor ve bir ihtiyaç olarak anlaşılıyordu. Patriyarkal ailenin ve dahası tek-eşli aile modelinin ortaya çıkışıyla bakım ve yeniden üretim görevleri toplumsal karakterlerini yitirdiler ve özel alana geçtiler. İşte o andan itibaren kadınlar evin kölesi haline geldiler, toplumsal üretimde görünmez kıldılar.

Kadın işçilerin sanayiye dahil edilmesiyle kadınların toplumsal üretimde belirli bir

konumu yeniden kazandıkları doğrudur ama asıl soru, bunun ne pahasına yaşanmış olduğudur. Öncelikle kadın işgücü, iş dünyasında erkeklerinkinden daha düşük ücretlerle kiralandı ve bu durum hala devam ediyor. Ve buna ek olarak kadınlar, evdeki yeniden üretim görevleri ile işlerinin yüklerinden de özgürleşmedi. Engels der ki, “modern toplum bir küledir, öylesine bir küle ki onun molekülleri tek tek ailelerden oluşur.” İşte bu aileler kadının ev içi köleliğine dayanır. Engels’in, toplumun ekonomik bir birimi olarak aileyi lağvetme ve bu alanı toplumsal üretim için geri kazanma mücadelesine verdiği önem bu yüzdendir. Kadınların üzerinde hüküm sürülmesi ve onların ezilmesi de dahil bütün baskı biçimlerine son verecek olan radikal bir dönüşümü amaçlayan sosyalist feminizm açısından bu perspektif hala günceldir.

Dipnotlar:

[1] Engels, Friedrich (1884), *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*, Sol Yayınları, Dokuzuncu Baskı, Çeviren: Kenan Somer, Mart 1990.

[2] Agy., syf. 17.

[3] Agy., syf. 62.

[4] Agy. syf. 15.

[5] Agy., syf. 79.